

La depuració a l'Ajuntament d'Inca durant la Guerra Civil

Martín Rotger Lebrón

Historiador. Adreça electrònica: martinrotgerlebron@gmail.com

doi: 10.3306/JELINCA.22.99

Paraules clau: depuració, funcionaris, Administració local, Guerra Civil, franquisme.

Resum. *La depuració dels treballadors de l'Administració va ser una forma més de repressió franquista. La dictadura cercava una administració sotmesa al poder, per la qual cosa els empleats considerats desafectes van ser expulsats i substituïts per d'altres ideològicament més favorables. A Inca, aquest procés va ser ràpid, jeràrquic i discrecional, ja que es va desenvolupar en pocs mesos i sense més procediment que l'ordre directa de l'autoritat. En aquesta comunicació analitzarem el desenvolupament del procés de depuració, els més de vint casos individuals que van patir la purga, així com les conseqüències que va suposar per a l'activitat de l'Ajuntament.*

Keywords: purging, public workers, local administration, Spanish Civil War, Francoism

Abstract. *The purging of the workers of the Administration was another form of Franco's repression. The dictatorship wanted an administration subject to power, so employees considered hostile were expelled and replaced by more ideologically favorable ones. In Inca, this process was fast, hierarchical and discretionary, as it took place in a few months and with no more procedure than the direct order of authority. In this communication we will analyze the development of the process, the more than twenty individual cases that suffered it as well as the consequences for the City Council activity.*

1. INTRODUCCIÓ

Des dels primers dies de la Guerra Civil, els rebels iniciaren una repressió total i sistemàtica contra totes aquelles persones que consideraven favorables a la República i contràries al cop d'estat. La forma de repressió més coneguda i estudiada és la violència física, però no va ser l'única i, entre les diverses formes, es troba la laboral. Així, a més de la destitució de les autoritats, les detencions i les execucions es va posar en marxa un procés de persecució i depuració dels empleats de l'Administració que, com afirmen Álvarez Oblanca i Serrano Fernández (*apud* Ruiz, 2003: 227), «no fueron tratados como funcionarios de un Estado sino juzgados como miembros adscritos a un régimen concreto».

La depuració franquista va tenir com a principal objectiu detectar i destituir contraris desafectes, alhora que intimidar els indecisos per tal d'aconseguir una administració absolutament fidel i sotmesa a les noves autoritats. No es

tractava, únicament, de desfer-se de persones ideològicament associades al règim anterior, sinó de verificar i garantir la lleialtat política dels funcionaris (Gil, 2017). En paral·lel, les purgues també tingueren altres funcions, com ajustar les plantilles en un moment de dificultat econòmica i, malgrat això, premiar els addictes i combatents feixistes amb llocs de feina.

Per volum i per estudis publicats al respecte, la depuració més coneguda és aquella que va afectar l'ensenyament, però també es van aplicar purgues a tots els departaments de l'Administració de l'Estat, de l'Administració local i als serveis públics. Només a Inca, a part dels docents, foren separats del seu lloc de feina tres empleats del Registre de la Propietat –entre els quals es trobava qui havia estat batle, Antoni Mateu– el secretari del Jutjat de Primera Instància, dos treballadors de Correus, tres de l'estació telegràfica, cinc de Telefònica, set de GESA i vint-i-quatre de l'Ajuntament.¹ Aquests darrers són els que s'estudien en aquesta comunicació.

A l'Ajuntament d'Inca, la depuració va ser ràpida, perquè les destitucions es van dur a terme en pocs mesos després del cop d'estat; va ser jeràrquica i autoritària, perquè eren decidides per les persones que havien assolit el poder per la força; i va ser discrecional, perquè no es va fonamentar en cap norma o principi jurídic. Posteriorment, al conjunt de l'Estat, hi va haver una segona fase depuradora més controlada i regulada, almenys formalment, si bé a Inca no es va aplicar, ja que la depuració inicial havia estat completa. En total, va afectar pràcticament la meitat de la plantilla municipal.

Amb aquest treball es pretén analitzar la mecànica depuradora executada a l'Ajuntament d'Inca: conèixer les seves característiques i l'evolució del procés, veure l'àbast que va tenir i quines foren les víctimes, comparar els resultats amb altres processos estudiats arreu de l'Estat, a més d'identificar les conseqüències que va tenir per a la gestió municipal la destitució del personal.

Els processos de depuració als ajuntaments de Mallorca representen encara una línia d'investigació sense desenvolupar, si bé per al cas d'Inca resulten d'interès les aportacions de Baltasar Perelló (1996) sobre la Guàrdia Municipal durant la Segona República, d'Antoni Aulí *et al.* (2008) sobre la depuració de l'Institut i d'Antoni i Jaume Armengol (2005 i 2018) sobre la repressió a Inca.

Metodològicament, aquest treball es fonamenta, principalment, en el buidatge i la interpretació de les fonts primàries, complementada amb la bibliografia existent sobre la qüestió. Sobretot s'han consultat documents de l'Arxiu Municipal: els llibres d'actes de la corporació, en què consten els acords de destitució, i la sèrie de correspondència, on apareixen nombroses referències a la majoria d'empleats depurats. Malgrat que no es van tramitar expedients, es fa referència a uns fulls juratoris en els quals tots els empleats van haver d'expressar la seva fidelitat i adhesió al Movimiento Nacional i a Franco.

¹ Arxiu Municipal d'Inca (AMI), 1300. Informes sobre les agrupacions polítiques del Front Popular.

Aquests fulls no es conserven a l'Arxiu perquè, probablement, només se'n degué emetre una còpia que fou remesa a una administració superior. De forma simultània, s'han consultat els documents referents als funcionaris depurats del fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques, que es troba a l'Arxiu del Regne de Mallorca.

2. ANTECEDENTS

Els cessaments i les substitucions de funcionaris quan es produïa un canvi de govern o de règim eren una pràctica habitual a l'Administració pública espanyola des del segle XIX. Es tracta d'un fenomen que cal emmarcar dins la concepció del sector públic com una eina al servei del poder polític i que es relaciona amb el caciquisme i les xarxes clientelars establertes a bona part del territori.

Durant la Segona República, no es van produir canvis significatius en el personal públic. Com explica Martí Marín (2000: 164), l'Administració republicana no va fer depuracions sistemàtiques ni desenvolupà una política significativament expansiva de la despesa pública en el nivell local per ampliar les plantilles de funcionaris. Únicament en alguns casos els ajuntaments republicans optaren per lliurar-se d'algun funcionari especialment molest pel seu tarannà polític o per la seva fama –real o no– de corrupte.

Aquest va ser el cas d'Inca, on amb l'arribada de la República van ser expulsats de la Guàrdia Municipal cinc dels sets membres per la seva relació amb la dictadura de Primo de Rivera, el seu antirepublicanisme o altres motius (Perelló, 1996: 202). Es tractava del cap del cos Pere Dupuy Janer, el preferent Bartomeu Aleñar Solivellas i els guàrdies Pau Martorell Oliver, Josep Gelabert Beltran, Martí Coll Borràs i Joan Oliver Torrens. Oficialment, la majoria d'ells van ser expedientats i destituïts per faltes o comportaments inadequats en l'exercici de les seves funcions (Perelló, 1996: 207-208). No obstant això, cal destacar el cas de Dupuy, ja que la separació està directament relacionada amb l'ambient polític del moment.

Com a cap de la Guàrdia Municipal, va ser un representant del poder local durant els anys vint. A més, va formar part de la Milícia Angélica, una entitat ultraconservadora contrària al socialisme i al republicanisme (Armengol i Armengol, 2005: 76). Per la seva part, el moviment obrer l'acusava d'abús de poder, autoritarisme i repressió, actituds que tenien la seva màxima expressió en l'ús de l'anomenada «verga de bou», una espècie de garrot. A les crítiques de Llorenç Beltran Barbó a *Foch y Fum*, cal sumar la petició dels obrers, que durant els actes del Primer de Maig de 1931 van sol·licitar a l'Ajuntament la seva destitució.² La qüestió es va tractar a la sessió del 12 de maig, a la qual assistiren diversos veïns que manifestaren haver patit violència física per part de Dupuy o bé l'acusaren de quedar-se amb diners de les multes imposades.³ La Comissió

2 AMI, 1428. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1930-1932), f. 52.

3 AMI, 1428. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1930-1932), f. 54-55.

Gestora, que en principi no tenia una postura clara, finalment va acordar-ne la destitució davant la pressió, malgrat que les denúncies no es basaven en proves objectives (Perelló, 1996: 207).

Els guàrdies depurats van impugnar les destitucions, però les seves al·legacions no van ser admeses. Segons un informe de Secretaria, no quedava clara la seva condició de funcionaris i era aplicable la Llei municipal de 1877, que a l'article 74 establia que «los Agentes de guardia municipal que usen armas dependeran exclusivamente del Alcalde en su nombramiento y separación».⁴

Aleshores, es pot considerar la depuració franquista un episodi més d'aquesta pràctica? No. Les purgues iniciades pel franquisme el 1936 van anar molt més enllà. De fet, Yolanda Blasco (2009: 30) apunta que cal remuntar-se a la restauració absolutista de 1823 per trobar un procés d'abast semblant.

Segons Juan García (2009: 265), hi ha sis factors diferencials entre la depuració franquista i els cessaments liberals. El primer va ser el moment d'inici, en plena guerra; el segon, la legitimitat dels depuradors, basada en l'assumpció del poder a través de la força militar amb el cop d'estat contra el règim constitucional republicà; en tercer lloc, les bases jurídiques, ja que les depuracions s'executaren contravenint tot l'ordenament jurídic preexistent en matèria d'administració, funció pública i treball, a més dels principis generals del dret; el quart factor era l'extensió dels potencials afectats, ja que tots els treballadors de l'Administració van ser revisats a fi de detectar i destituir desafectes; el cinquè, els comportaments avaluats, que no quedaren restringits a les actuacions al lloc de feina, sinó que també incloïen la ideologia, les relacions personals i altres aspectes de la vida privada; en sisè lloc, els efectes personals i administratius, perquè la repressió laboral no es va limitar a la pèrdua de feina i perquè el volum i la intensitat del procés depurador va impactar sobre l'atenció i la qualitat dels serveis públics.

3. CRONOLOGIA DE LA DEPURACIÓ

El 19 de juliol de 1936, un grup de falangistes i militars van ocupar els punts estratègics d'Inca i prengueren, per la força de les armes, el poder al batle Pere Pau Capó. L'Ajuntament republicà va ser substituït per una Comissió Gestora presidida per Juan Erasmo Fluxà, tinent retirat de la Guàrdia Civil, i de la qual formaren part Abdón Beltran Alzina, Bernat Caldentey Vidal, Bernat Ferrer Balle, Magín Reus Mayol i Gabriel Bisellach Martorell, la qual va celebrar la seva primera sessió el 27 de juliol.⁵

Tres dies després, el Govern Civil va ordenar la suspensió dels empleats no adherits al Movimiento.⁶ Al mateix temps, un edicte va disposar que tots

4 AMI, 35. Personal: Informe de Secretaria sobre les sol·licituds de reposició en el càrrec de guàrdia municipal armat (18 de maig de 1934).

5 AMI, 1431. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1936-1938), f. 62.

6 AMI, 401. Llibre registre d'entrada de documents i comunicacions (1936-1938), f. 12.

els funcionaris de caràcter tècnic, auxiliar o subaltern havien de prometre l'adhesió al Movimiento Nacional. El 14 d'agost, l'Ajuntament va remetre a l'autoritat militar «la adhesión al movimiento salvador de España, de todos los empleados de este municipio, que no han sido suspendidos de empleo y sueldo».⁷

No tots els funcionaris arribaren a haver de signar aquesta declaració, mentre que en el cas d'altres, si la van emplenar, no fou acceptada. I és que ja a la sessió de la Comissió Gestora del 5 d'agost s'havien produït les primeres destitucions, que afectaren principalment la Guàrdia Municipal:

«El Sr. Alcalde dió cuenta que habiendo suspendido á varios empleados, según ordenes recibidas de la superioridad, ó sea á los guardias municipales Antonio Miralles Amengual, Antonio Garriga Ramis, Guillermo Truyol Perelló, Guillermo Amengual Truyol, Miguel Saurina Seguí, Pedro Rubert Garriga, Pedro Estrañy Ramis, Gabriel Fuster Salom, Antonio Munar Bisellach, Antonio Ramis Ferrer y Antonio Beltran Compañy; el guarda de la carcel Ramon Ferrer Prats, y el chofer Adolfo Angles Bel; asi como tambien al escribiente temporero Mateo Martorell Cardell».⁸

Les suspensions de sou i feina van continuar durant tot el mes d'agost. A la sessió de dia 12, van ser destituïts el pregoner i «a propuesta de los Señores Reus, Bisellach y Beltran», els tres ordenances de l'Institut. Aquest darrer membre de la Comissió, Abdón Beltran, també va proposar reduir el nombre de llocs de feina, així com rebaixar els salaris per estalviar, si bé la proposta no fou acceptada per no ser tècnicament possible.⁹ Cal tenir en compte que un dels objectius secundaris de les depuracions era aprimar el volum de funcionaris, tant des del punt de vista econòmic com perquè menys treballadors eren més fàcils de controlar i fiscalitzar per part de les autoritats. No obstant això, aquests fins no es van donar, almenys a Inca, ja que a mesura que es destituïen empleats es van anar cobrint les vacants amb falangistes i persones de confiança de la Batlia.

El 19 d'agost quedaren suspesos els dos recaptadors, un guàrdia municipal i l'ordenança de l'Oficina de Sanitat.¹⁰ Precisament, per cobrir aquesta darrera vacant el batle va nomenar Bartomeu Aleñar, el guàrdia preferent que havia estat destituït pel consistori republicà. Igualment, també va recuperar l'ocupació a l'Ajuntament l'antic cap de la Guàrdia Municipal Pere Dupuy, que va ser designat cap de l'Oficina de Recaptació. Durant el mateix mes, en una data imprecisa, va ser substituït Joan Danús, treballador del Cementeri.

7 AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici dirigit al Comandant Militar de Balears (14 d'agost de 1936).

8 AMI, 1431. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1936-1938), f. 65.

9 AMI, 1431. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1936-1938), f. 66-66v.

10 AMI, 1431. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1936-1938), f. 67-69.

El 13 de setembre, la Junta de Defensa Nacional va dictar el Decret 108,¹¹ la primera norma que donava una base legal per als processos de depuració. El text va declarar il·legals totes les organitzacions que havien format part del Front Popular a les eleccions de febrer o, simplement, s'havien oposat al cop d'estat. Els articles tercer i quart es referien específicament als funcionaris:

«Artículo tercero. Los funcionarios públicos y los de empresas subvencionadas por el Estado, la provincia o el municipio o concesionarias de servicios públicos, podrán ser corregidos, suspendidos y destituidos de los cargos que desempeñen cuando aconsejen tales medidas sus actuaciones antipatrióticas o contrarias al movimiento nacional.

Artículo cuarto. Las correcciones y suspensiones a que se refiere el artículo anterior, serán acordadas por los jefes del centro en que preste sus servicios el funcionario y en su defecto, por el superior jerárquico del corregido, y aquéllos, en su caso, previa la formación del oportuno expediente, propondrán la destitución a la autoridad, empresa o Corporación a quien correspondiera hacer el nombramiento».

A efectes pràctics, no va implicar cap canvi, ja que només va elevar a norma el que ja s'estava aplicant. La redacció era poc precisa, de forma que els ajuntaments podien continuar amb les destitucions igual que fins aleshores. A conseqüència del Decret, només es va produir una suspensió més, la de l'oficial de Secretaria José de Miguel, el 30 de setembre.¹²

En realitat, l'única novetat a destacar del Decret 108 va ser l'article cinquè, que permetia intervenir els béns de les persones afectades pel dispositiu. Així, el 20 d'octubre es va publicar al *Boletín Oficial de la Provincia*¹³ l'ordre de bloquejar els comptes i dipòsits bancaris dels dirigents i membres destacats de les organitzacions i agrupacions d'esquerres d'Inca, així com dels 24 empleats municipals (alguns dels quals ja figuraven a les llistes anteriors) que havien estat suspesos de sou i feina des del 5 d'agost. La publicació, a més, els donava caràcter oficial i definitiu.

Posteriorment, no es van produir noves destitucions o sancions. Durant els anys de la Guerra, hi va haver molt de moviment entre el personal, si bé cap baixa o substitució es pot atribuir a un procés de depuració. Paral·lelament, la dictadura va continuar amb el desenvolupament de la legislació repressora. Així, el Decret llei de 5 de novembre de 1936 va confirmar el caràcter definitiu de les suspensions practicades i va establir que «no podrán ser objeto de recurso ante la jurisdicción contencioso-administrativa, cualquiera que haya sido el procedimiento seguido para dictarla»,¹⁴ cosa que anul·lava el dret a reclamar

11 «Decreto número 108 de 13 de septiembre de 1936 por el que se declara fuera de la Ley a los partidos o agrupaciones políticas del Frente Popular, funcionarios y empleados de empresas públicas». *Boletín Oficial de la Junta de Defensa Nacional de España*, 16 de setembre de 1936 (22): s.f.

12 AMI, 1431. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1936-1938), f. 71v.

13 *Boletín Oficial de la Provincia de Baleares*, 20 d'octubre de 1936 (10903): 2.

14 «Decreto Ley dictando reglas para la separación definitiva del servicio de toda clase de empleados». *Boletín*

davant la justícia. No obstant això, la vaga redacció i la falta de rigor en les depuracions degué provocar tal nombre de recursos administratius (Gil, 2017: 30-31) que les ordres de 2 de gener de 1937 i de 10 d'agost de 1937 van donar l'opció d'apel·lar o elevar queixes al Govern General de Burgos.

A diferència dels guàrdies suspesos durant la República, pràcticament cap dels empleats destituïts va presentar recursos contra la seva suspensió. Probablement, perquè no confiaven en la via administrativa, perquè estaven detinguts o per temor. Només es té constància de les sol·licituds de reposició en el càrrec de Bartomeu Gual i de José de Miguel. La primera, presentada el mateix dia de la destitució, va ser ignorada, mentre que la segona es va tractar a la sessió de la Comissió Gestora de 7 de setembre de 1938:

«Se dió cuenta de una solicitud de D. José de Miguel interesando la reposición del cargo de Oficial de Secretaría, del que fue destituido, el Sr. Erasmo manifestó que la destitución fue acordada en virtud de los antecedentes que se tenían de dicho señor, cuya conducta deja mucho de desear, y la impresión general es que dicho señor pertenecía como director al partido de Unión Republicana, siendo secretario de dicha entidad, acordando desestimar dicha solicitud».¹⁵

Poc abans del final de la Guerra i ja en vistes de la repressió posterior, el franquisme va promulgar la Llei de responsabilitats polítiques, la qual castigava els actes de suport a la República des de 1934, violant el principi d'irretroactivitat de les penes. Juntament amb aquesta, va dictar la Llei de 10 de febrer de 1939 de depuració de funcionaris, que, en línia amb l'anterior, establia el procediment per investigar i sancionar els empleats públics considerats desfavorables al nou règim. Cal dir que aquesta llei estava més orientada a aquells territoris que s'havien mantingut durant més temps sota control del govern de la República, on la purga no es va dur a terme fins a la postguerra.

No va ser el cas d'Inca, on la Llei de depuració de funcionaris, com altres texts dictats, va tenir escàs impacte perquè totes les destitucions ja s'havien produït durant les setmanes posteriors al cop d'estat. Per aquest motiu, a la sessió de la Comissió Gestora de 10 de gener de 1940 es va acordar el següent: «Vista la orden de 27 de Febrero 1939, se acuerda no haber ningún funcionario que merezca ser depurado por cuanto su actuación, antes y después del movimiento ha sido de completa adhesión (sic) al movimiento Nacional».¹⁶

No hi va haver una nova fase depuradora, com sí n'hi va haver a altres territoris que ja havien iniciat les suspensions de funcionaris el 1936 (Ruiz, 2003: 235; Díaz, 2009: 306). Així i tot, entre 1939 i 1941 es van donar alguns casos que, si bé no van implicar destitucions, es poden relacionar amb el procés de depuració.

Oficial del Estado, 9 de desembre de 1936 (51): 349-350.

¹⁵ AMI, 1431. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1936-1938), f. 179-179v.

¹⁶ AMI 1431A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), s.f.

4. ELS FUNCIONARIS DEPURATS

4.1. Empleats destituïts

Jaume Antoni Aguiló Segura

Pregoner de l'Ajuntament des de l'any 1930. En un informe d'octubre de 1936, el batle Erasmo assegurava que tenia «relación de dependencia con los Jefes extremistas de esta ciudad, y debido a su caracter locuaz, era uno de los que propalaban las noticias que sentia relatar a los que con él se relacionaban»,¹⁷ de manera que se'l considerava afí a les autoritats republicanes. No consta que fos membre de cap partit polític, encara que segons Armengol i Armengol (2005: 162) «sembla que a les eleccions generals de 1936 donà suport als partits que integraven el Front Popular». Va ser destituït el 12 d'agost de 1936.

Guillem Amengual Truyol

Guàrdia municipal des de juliol de 1931, quan va ser nomenat per ocupar una de les noves places creades (Perelló, 1996: 209). Va ser destituït el 5 d'agost de 1936.

Gabriel Amengual Vallori

Guàrdia rural nomenat el 1931. Va ser suspès de sou i feina el 19 d'agost de 1936. Com l'anterior, sembla que la causa per a la destitució va ser haver estat designat per les autoritats republicanes.

Adolf Anglès Bel

Natural de Càlig (Castelló), exercia com a xofer i jardiner des de 1933. Va destacar com a sindicalista, i formava part de l'Agrupació Socialista, raó per la qual el 5 d'agost de 1936 fou destituït i empresonat fins a març de 1937. En un informe redactat a finals d'aquell mateix any, es deia que «antes del Movimiento era un elemento peligroso de ideas extremistas», però que després del cop d'estat «nada se ha notado en él».¹⁸

Antoni Beltran Company

Guàrdia nocturn (sereno) nomenat el 13 de gener de 1933 (Perelló, 1996: 211). Figura a un informe amb data de 26 d'agost de 1936 sobre diversos veïns d'Inca, en què es diu que era un «significado extremista, habiendo militado en los bandos políticos del frente popular». Va ser destituït el 5 d'agost de 1936.¹⁹

¹⁷ AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici 729 dirigit al Jutjat Militar Eventual (15 d'octubre de 1936).

¹⁸ AMI, 1990. Correspondència: sortides. Ofici 1230 dirigit al tinent coronel cap de l'Àrea d'Aviació de Balears (29 de desembre de 1937).

¹⁹ AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici dirigit al Jutjat Militar Eventual (28 d'agost de 1936).

Tant a les llistes del *Boletín Oficial de la Provincia* com al llibre dels germans Armengol (2005: 173) figura Andreu Beltran Company, que desconeixem si es tracta d'una errata o d'una altra persona amb els mateixos llinatges. Aquest Andreu, que va tenir un paper actiu dins el moviment obrer, figura entre els fundadors de l'Agrupació Socialista i l'estiu de 1936 va ser detingut.

Pere Bestard Oliver

Nascut a Santa Maria el 1914, era el secretari de l'Institut des de la seva creació, el 1934. Va ser destituït, juntament amb els dos ordenances, el 12 d'agost de 1936.

També va ser detingut i empresonat al Claustre de Sant Domingo, el mateix edifici on havia treballat. No militava a cap partit o sindicat,²⁰ però les autoritats consideraven que era simpatitzant del Front Popular, i que havia obtingut el càrrec per amistat i afinitat amb els gestors republicans, així com amb el director del centre Francesc de Sales Aguiló.²¹

A més de la depuració municipal, va partir la depuració educativa (Aulí et al., 2008: 151), si bé la segona es pot considerar la confirmació de la primera. De fet, l'única acusació que consta al seu expedient de la Comissió Depuradora de Segon Ensenyament és que fou «Separado por el Ayuntamiento de Inca [...] por sus ideas izquierdistas».

Després de la separació, es va allistar a l'exèrcit franquista, on arribà al rang de sargent provisional d'infanteria, i es va unir a Falange segurament, per evitar més represàlies i, en part, ho va aconseguir, ja que el 17 d'octubre de 1939 el Tribunal de Responsabilitats Polítiques el va absoldre de l'acusació d'estar afiliat a Esquerra Republicana i el va definir com «un buen ciudadano que desde el primer momento simpatizó y se adherió (sic) al expresado Movimiento Nacional».²² No obstant això, no va recuperar el seu lloc de feina.

Antoni Capó Real

Porter de l'Institut des de 1934. Com altres treballadors auxiliars de l'Ajuntament, abans de ser funcionari havia treballat al sector del calçat. Concretament, havia tengut un taller de sabates que va haver de tancar.²³ Pel que fa a l'activitat política, procedia d'una família de tradició republicana, i va ser membre tant de la Unió Republicana Federal com d'Esquerra Republicana. En aquest partit, exercí com a secretari de l'agrupació d'Inca i va formar part del Comitè Directiu de Balears.

20 AMI, 1989. Sortides: correspondència. Ofici 162 dirigit al president de la Comissió Depuradora de Segon Ensenyament (9 de març de 1938).

21 AMI, 1990. Correspondència: sortides. Ofici 127 dirigit al president de la Comissió Depuradora de Segon Ensenyament (12 de febrer de 1937).

22 Arxiu del Regne de Mallorca (ARM). Fons del Tribunal de Responsabilitats Polítiques de Palma de Mallorca (RSP), 50/1815.

23 AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici 820 dirigit al jutge militar capità Saiz Gralla (19 de novembre de 1936).

Sembla que davant el cop d'estat va fugir de la ciutat, acte que després explicaria com que volia resguardar-se dels bombardeigs aeris, si bé va tornar per cobrar la nòmina.²⁴ Va ser detingut i, com els seus companys de l'Institut, destituït a la sessió del 12 d'agost de 1936 a causa de la seva activitat com a dirigent republicà. A un informe de juliol de 1937 el batle deia que:

«[...] dicho individuo ejerció durante muchos años el cargo de Secretario de la Sociedad política Izquierda Republicana siendo elemento destacado en la política del Frente Popular, ejerciendo una activa propaganda en favor de dicha política, valiéndose de cierto ascendente en masas campesinas y agente repartidor de propaganda soviética».²⁵

A més, la Comissió Depuradora de Segon Ensenyament va demanar per a Antoni Capó la separació definitiva del servei per ser un «destacado elemento del izquierdismo en Inca [que] tomó parte en numerosos actos del Frente Popular» (Aulí et al., 2008: 151). De les diferents acusacions es desprèn que el seu major delicte degué ser destacar com a orador en actes polítics. Igualment, cal destacar un altre informe de l'exbatle Miquel Mir sobre el personal docent de la comarca. Quant als dos porters de l'Institut, afirmava que «son de los que hay de quitar» (Aulí et al., 2008: 147), la qual cosa és simptomàtica, una vegada més, del fet que una funció important de les depuracions, especialment en els càrrecs menors, era col·locar els adeptes.

El 1937 va ser sotmès a un consell de guerra i condemnat a treballs forçats a un camp de concentració.²⁶

Miquel Capó Socías

Auxiliar de l'Oficina de Sanitat, a la Casa Cuna. Va ser suspès de sou i feina el 19 d'agost de 1936, ja que se'l considerava simpatitzant del Front Popular. El Tribunal de Responsabilitats Polítiques el va condemnar a tres anys d'inhabilitació (Armengol i Armengol, 2018: 123).

Joan Danús Prats

Empleat del servei funerari des de 1933. No consta quan va ser destituït ni els antecedents al·legats, només que Antoni Mut Horrach el va substituir quan fou suspès de sou i feina. Figura a la llista d'empleats publicada al *Boletín Oficial de la Provincia* als quals se'ls va aplicar el Decret 108.

²⁴ AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici 880 dirigit al jutge militar capità Saiz Gralla (30 de novembre de 1936).

²⁵ AMI, 1990. Correspondència: sortides. Ofici 700 dirigit al delegat militar d'Ordre Públic de Balears (29 de juliol de 1937).

²⁶ AMI, 1989. Sortides: correspondència. Ofici 373 dirigit al delegat d'Ordre Públic de Balears (27 de maig de 1938).

Pere Estrany Ramis

Guàrdia municipal nomenat el 13 de gener de 1933 (Perelló, 1996: 211). Segons els germans Armengol (2005: 196), va ser un dels membres fundadors de l'Agrupació Socialista i va formar part de la seva primera executiva com a vocal. Va ser destituït el 5 d'agost de 1936 i empresonat al Claustre de Sant Domingo.

Ramon Ferrer Prats

Guàrdia de la presó. D'ideologia republicana i d'esquerres (Armengol i Armengol, 2005: 95-96), va formar part del sindicat La Justícia, on exercí com a vicesecretari (1931), i de l'executiva d'Esquerra Republicana Balear. A més, se'l considerava un representant destacat del republicanisme a Inca.²⁷ Va ser destituït el 5 d'agost de 1936 i empresonat al Claustre de Sant Domingo, si bé fou alliberat a les poques setmanes.

Gabriel Fuster Salom

Guàrdia municipal, el tercer dels nomenats el gener de 1933. No formava part de cap organització, però va ser destituït el 5 d'agost de 1936 i, posteriorment, condemnat pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques a una multa de 7.000 pessetes.

Antoni Garriga Ramis

Guàrdia municipal preferent des d'octubre de 1932, quan va substituir Bartomeu Aleñar (Perelló, 1996: 210). Va estar afiliat tant a la Unió Republicana Federal d'Inca com a Esquerra Republicana. En un informe emès pel batle amb data de 18 de gener de 1939 se'l descrivia com «de ideas extremistas, afiliado a Izquierda Republicana, asiduo concurrente del centro indicado».²⁸ Va ser destituït el 5 d'agost de 1936 i detingut. El 23 de setembre de 1939, el Tribunal de Responsabilitats Polítiques el va condemnar a sis anys i quatre mesos de presó, inhabilitació absoluta i una multa de 1.000 pessetes com a «autor responsable del hecho de haber sido afiliado al partido Izquierda Republicana de Inca».²⁹

Bartomeu Gual Truyol

Cap de l'Oficina de Recaptació des de la seva creació, el 1933. Va estar afiliat a la Unió Republicana Federal d'Inca i al PSOE. El van acusar de fer campanya per les esquerres, així com de ser un «elemento directivo e influyente en los partidos del Frente Popular que le habían dado el cargo».³⁰ Per això, va ser destituït el 19 d'agost de 1936 i arrestat. El Tribunal de Responsabilitats Polítiques el va condemnar a sis anys d'inhabilitació i a 1.000 pessetes de multa (Armengol i Armengol, 2018: 124). Posteriorment, va fer feina com a conserge al Bar Mercantil.

27 AMI, 1300. Informes sobre les agrupacions polítiques del Front Popular.

28 AMI, 1989. Correspondència: sortides. Ofici 77 dirigit al jutge d'Instrucció (18 de gener de 1939).

29 ARM. RSP, 51/2039, f. 10v.

30 AMI, 1989. Correspondència: sortides. Ofici 12 dirigit al comandant militar (7 de gener de 1939).

Mateu Martorell Cardell

Nascut a Inca el 1914, de malnom Costa, va ser contractat com a escriptor temporal el 1936 per donar suport en l'elaboració del padró d'habitants, entre altres tasques administratives. Políticament, era un progressista moderat (Armengol i Armengol, 2005: 212-213), afiliat a Esquerra Republicana, on va exercir el càrrec de vicesecretari. Va ser destituït el 5 d'agost de 1936 i detingut. De la mateixa manera que altres acusats per les noves autoritats, es va allistar a l'exèrcit franquista, on es va guanyar la confiança dels seus superiors. A conseqüència d'això, i al fet de no tenir béns que la dictadura pogués embargar-li, el 15 de març de 1943 el Tribunal de Responsabilitats Polítiques va declarar sobresegit el seu cas,³¹ tot i que ni se'n va plantejar la reposició.

José de Miguel Álvarez

Nascut a Madrid el 1878, era oficial de Secretaria des de gener de 1924, quan va arribar a Inca procedent de l'Ajuntament de Maó. Va ser dels pocs funcionaris en exercici des d'abans de la República que va patir la depuració, si bé el batle Antoni Mateu li va confiar algunes tasques; el desembre de 1932 va ser nomenat arxiver³² i, el 1933, cap de l'Oficina de Col·locació Obrera. Políticament, era membre de l'agrupació local d'Unió Republicana³³ i formava part de la seva executiva. Per aquest motiu, el 28 de setembre de 1936, en aplicació del Decret 108 va ser destituït. Es tracta de l'únic empleat que va ser suspès després de la promulgació de la norma.

De Miguel fou el funcionari que més va batallar per recuperar el seu lloc de feina a través de la via administrativa, circumstància que podria tenir a veure amb el fet que era el de major categoria tècnica dels qui van patir la depuració. Almenys va presentar quatre recursos. El primer va ser poc després de la suspensió,³⁴ l'octubre de 1936, i davant el Govern Civil, però va ser desestimat. El març de 1938, va presentar una segona queixa adreçada aquesta vegada al Govern General de Burgos, la qual es basava en la seva trajectòria professional i a haver fet el jurament de fidelitat al Movimiento. Aquests mateixos arguments, els va utilitzar en la sol·licitud presentada davant l'Ajuntament d'Inca el 28 d'agost de 1938, a la qual també demanava que se li aplicàs per analogia una ordre que establia la reposició de mestres que havien estat suspesos. Igualment, va aportar raons més subjectives, a més d'adoptar una actitud de sotmetiment:

31 ARM, RSP, 24/726, f. 6.

32 AMI, 1428. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1930-1932), f. 210v. La principal motivació del consistori republicà per impulsar l'ordenació de l'Arxiu Municipal era localitzar documents referents a la propietat del puig de Santa Magdalena i els convents desamortitzats.

33 Partit fundat el 1934 com a resultat de la fusió del Partit Republicà Radical Socialista (PRRS) i del sector del Partit Republicà Radical (PRR) liderat per Diego Martínez Barrio, contrari al pacte amb la CEDA. No s'ha de confondre amb la Unió Republicana Federal d'Inca.

34 AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici 737 dirigit al governador civil (16 d'octubre de 1936).

«Que encontradose el recurrente en situación angustiosa debido á los dos años que lleva en paro forzoso [...] pido á V. la reposición de mi cargo, si soy merecedor á ello, y en caso contrario, falle su autoridad como su conciencia dicte, pues se que será un fallo recto y justiciero. Con todo el respeto debido, tanto á V. como á los señores gestores de este Ayuntamiento, les pido justicia, al propio tiempo clemencia y perdón si ofendí».³⁵

Com ja s'ha exposat prèviament, la sol·licitud va ser rebutjada per la seva trajectòria política. Malgrat tot, encara ho va intentar una vegada més, l'agost de 1944, amb una nova reclamació a l'Ajuntament. Aquí ja no va fer servir arguments jurídics, sinó que simplement va descriure els seus mèrits en favor del Movimiento. Al ja mencionat jurament d'adhesió va afegir que havia col·laborat amb les noves autoritats després del cop d'estat, que un germà seu, sacerdot, «fué, en Madrid, asesinado por los rojos» i que el seu fill Francisco havia mort «en el campo de batalla, como voluntario de la División Azul».³⁶

Quant a la seva militància republicana, principal motiu per a la destitució, va al·legar el següent:

«Políticamente el recurrente perteneció, actuando como Secretario, al Partido Radical de Inca, que dirigia el Sr Lerroux, con cuyo partido formaron coalición los partidos de derechas en las últimas elecciones que se celebraron, siendo de notar que los afiliados de dicho partido nunca han merecido el calificativo de "rojos».

És a dir, que de Miguel va intentar minimitzar el nivell de compromís de la seva afiliació destacant el seu passat lerrouxista, encara que ometent que va prendre partit en l'escissió progressista. Com ha indicat Marc Gil (2017: 56-57), es tracta d'una pràctica que fou habitual entre els funcionaris acusats de pertinença a un partit republicà, tenint en compte que al·legar que en aquell moment era legal no era una opció vàlida per recuperar la feina.

Però aquests arguments tampoc van servir per convèncer els gestors municipals, que ignoraren la instància. Després d'això, no consta que José de Miguel, que s'havia traslladat a Palma, tornàs a demanar la reposició.

Antoni Miralles Amengual

Cap de la Guàrdia Municipal. Va accedir al càrrec el 31 de juliol de 1931, quan fou designat per substituir el depositat Pere Dupuy. Conegut com de Can Món, perquè en la seva joventut havia emigrat per Europa, era amic personal dels batles republicans Antoni Mateu i Miquel Beltran. Políticament, va formar part del sindicat La Justícia, en què exercí el càrrec de vicepresident en dues ocasions (1914 i 1921). També va ser membre del Comitè Republicà d'Inca

³⁵ AMI, 82. Instàncies (1931-1940).

³⁶ AMI, 2083. Instàncies (1941-1958).

i va participar en la fundació tant de la Unió Republicana Federal com de l'agrupació d'Esquerra Republicana, organitzacions a les quals va formar part de l'executiva (Armengol i Armengol, 2005: 216).

Va ser detingut i destituït el 5 d'agost de 1936. A la trajectòria política i sindical, cal afegir als càrrecs la seva participació en l'expedient i la separació del preferent Bartomeu Aleñar. En aquest sentit, el seu gendre va explicar a Baltasar Perelló (1996: 211-212) que, una vegada alliberat, Aleñar tocava durant els vespres les portes de ca seva per atemorir-lo, la qual cosa li va generar ansietat i problemes de salut. Va morir el 29 de juny de 1940, amb 52 anys.

El 13 d'octubre de 1943 el Tribunal de Responsabilitats Polítiques va declarar sobresegut el seu cas. No obstant això, crida l'atenció que la sentència va llevar importància a la seva activitat política, ja que afirmava que «solo aparece concretado como simpatizante de las izquierdas y no consta que se haya distinguido publica y eficazmente en la propaganda de sus principios».³⁷ Probablement, perquè havia mort i no tenia béns.

Miquel Miralles Janer

Porter de l'Institut des de l'any 1934. Va formar part de la direcció de la Unió Republicana Federal d'Inca com a vicesecretari i comptador (Armengol i Armengol, 2005: 216). Juntament amb Pere Bestard i Antoni Capó, va ser destituït el 12 d'agost de 1936 «debido a considerarle como poco afecto al movimiento, ya que era un destacado afiliado al Frente Popular». Per les mateixes raons, el Tribunal Depurador de Segon Ensenyament va ordenar separar-lo definitivament del servei el 8 de novembre de 1937 (Aulí *et al.*, 2008: 142), mentre que, després del cop d'estat, l'autoritat militar el va detenir i empresonar a Sant Domingo, encara que fou alliberat poc després.³⁸

Antoni Munar Bisellach

Guàrdia municipal. Va ser nomenat el 31 de juliol de 1931, després de les destitucions que es van produir en els moments inicials de la República i, almenys des de 1933, va exercir al torn de nit (Perelló, 1996: 208-210). Va formar part del Comitè Republicà, de la Unió Republicana Federal i d'Esquerra Republicana (Armengol i Armengol, 2005: 217). Després del cop d'estat, va ser detingut i, com la majoria dels seus companys, destituït el 5 d'agost de 1936.

Antoni Ramis Ferrer

³⁷ ARM. RSP, 27/835, f. 6

³⁸ AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici 874 dirigit al president de la Comissió Inspectora de Primer Ensenyament (30 de novembre de 1936).

Guàrdia municipal nocturn. Exercia com a tal, almenys, des de juliol de 1923,³⁹ la qual cosa el converteix en l'únic guàrdia municipal destituït que no havia estat nomenat pel consistori republicà i en el funcionari separat de major antiguitat, ja que havia prestat servei durant la República, durant la dictadura de Primo de Rivera i durant l'etapa final de la Restauració.

No va estar afiliat a cap organització, però simpatitzava amb Esquerra Republicana. Va ser suspès de sou i feina el 5 d'agost de 1936 i, tot i que no fou detingut, sí que va ser processat pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques, acusat de «frecuentar los centros políticos de izquierda».⁴⁰ Finalment, el seu cas va ser sobresegit el 1943.

Pere Rubert Garriga

Nascut a Bunyola el 1895, era guàrdia municipal des de 1932 i, durant la major part del temps que va prestar servei, va ser l'encarregat de la presó. Anteriorment, havia treballat com a sabater, i ja el 1914 era un dels dirigents de La Justícia. No va estar afiliat a cap partit polític, però a les eleccions de febrer de 1936 va fer campanya pel Front Popular (Armengol i Armengol, 2005: 235). Com altres guàrdies, va ser destituït el 5 d'agost de 1936. En un informe elaborat pel batle Juan Erasmo, era definit com a «antiguo elemento muy avanzado de ideas sindicalistas, debido a su temperamento exaltado es muy extremista».⁴¹

Pel seu historial com a líder obrer, que es remuntava quasi vint anys enrere, fou qualificat «de ideas extremistas y tenido como peligroso»⁴² i detingut. Labril de 1938 es trobava internat, des de feia quasi dos anys, a la clínica mental de Jesús.

Miquel Saurina Seguí

Guàrdia rural des del 31 de juliol de 1931. Va ser destituït el 5 d'agost de 1936, per haver estat designat pels gestors republicans i acusat d'haver donat suport al Front Popular.⁴³

Llorenç Socías Cañellas

Auxiliar de recaptació des de 1933. Va formar part de la Unió Republicana Federal i d'Esquerra Republicana, on va exercir com a secretari de l'agrupació local. Després del cop d'estat va ser detingut i destituït a la sessió de 19 d'agost de 1936. Les autoritats sollevades el consideraven un «destacado propagandista de izquierda republicana, lo que le valió fuera nombrado empleado del Ayuntamiento».⁴⁴

39 AMI, 754. Manaments de pagament (1923-1924).

40 ARM, RSP, 35/1105, f. 6.

41 AMI, 1988. Correspondència: sortides. Ofici 758 dirigit al Jutjat Militar Eventual (26 d'octubre de 1936).

42 AMI, 1989. Correspondència: sortides. Ofici 252 dirigit al delegat d'Ordre Públic de Balears (12 d'abril de 1938).

43 AMI, 1990. Correspondència: sortides. Ofici 364 dirigit al jutge d'Incautacions de la Comandància Militar (14 d'abril de 1937).

44 ARM, RSP 43/1502

Guillem Truyol Perelló

Guàrdia municipal des del 2 de setembre de 1932. Anteriorment, havia treballat a la indústria del calçat i havia format part de La Justícia, on exercí com a secretari el 1921 (Armengol i Armengol, 2005: 241). A causa del seu passat com a sindicalista va ser detingut i suspès de sou i feina el 5 d'agost de 1936. Posteriorment, va ser sotmès a consell de guerra (causa 380/1936) i condemnat a presó i processat per Tribunal de Responsabilitats Polítiques, que li va imposar una multa de 25 pessetes.⁴⁵

4.2. Altres casos

A part dels empleats que van ser separats immediatament després del cop d'estat i que figuraven a la llista publicada al *Boletín Oficial de la Provincia*, hi va haver altres funcionaris que es van veure implicats en processos de fiscalització per causes polítiques. Cap d'ells va ser destituït.

Bernat Payeras Alzina

Interventor des de 1929. Poc després del final de la Guerra Civil, va remetre una carta al batle en què posava el seu càrrec a disposició de l'Ajuntament per no haver estat admès a Falange. Sembla que el rebuig responia a algun fet o circumstància, que no es mencionava, que posava en qüestió la seva fidelitat al règim. Així, el 10 de maig de 1939 la Comissió Gestora va acordar «abrir un expediente a dicho señor en averiguación de si puede ó no alcanzarle responsabilidades políticas sociales»⁴⁶ i es va designar com a instructor Juan Erasmo, que malgrat haver cedit la batlia encara ostentava una enorme influència. El 28 de juny, la Comissió va rebutjar, a proposta de l'instructor, incoar expedient «por no afectar los cargos formulados a la función municipal que desempeña».⁴⁷

No consten quines van ser exactament les acusacions i, encara que per això l'anàlisi no pot ser completa, sembla un exemple d'intervenció de les autoritats locals per prioritzar el funcionament de l'Administració per sobre de la depuració. Segurament, els gestors no devien voler desfer-se de l'interventor municipal, perquè devien estar satisfets amb el treball que realitzava i no era un càrrec fàcilment substituïble al qual poguessin col·locar persones de la seva confiança. És el cas contrari dels llocs subalterns que van ser ràpidament ocupats.

Jaume Roig Sastre

Aparellador. Va accedir al càrrec de forma interina l'any 1933 i va aconseguir la plaça definitiva un any més tard per concurs. El seu cas resulta curiós; estava afiliat a Esquerra Republicana, però no va ser inclòs a les destitucions de 1936

⁴⁵ ARM, RSP 52/2528, f. 2.

⁴⁶ AMI, 1430A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), 10 de maig de 1939, s.f.

⁴⁷ AMI, 1430A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), 28 de juny de 1939, s.f.

perquè quan es va produir el cop d'estat es va donar de baixa per afiliar-se a la CEDA. A més, es va allistar com a voluntari a les Milícies Ciudadanas de Inca, que anaren a lluitar contra els republicans al front de Manacor.

Els gestors municipals no van donar importància al passat republicà de Roig, però la qüestió va arribar al Tribunal de Responsabilitats Polítiques, que el va processar. A mitjans de l'any 1939 va ser denunciat i expulsat de Falange. No es té constància de qui el va acusar, si bé cal destacar que per aquelles mateixes dades es va registrar a l'Ajuntament una sol·licitud de Pablo Ferrer demanant la plaça d'aparellador.⁴⁸

Entre els càrrecs, figurava la seva afiliació a Esquerra Republicana i una donació de 10 pessetes realitzada per a la campanya electoral de febrer de 1936. També es deia que era una persona de «dudosa conducta» perquè convivia amb una dona que no era la seva esposa. En la seva defensa, Roig va admetre haver estat membre d'Esquerra Republicana, però va rebutjar la resta d'acusacions, considerant que «lo demás solo tenia por objeto producir el cese de mi empleo de aparejador del Ayuntamiento de Inca». Quant a la militància republicana, va assegurar que sempre havia estat una persona de dretes i que «solo por presión dejó se le inscribiera en el partido a que pertenecía el Presidente de la corporación en donde trabajaba, inscribiendole el Sr. Alcalde en el referido partido»,⁴⁹ però que no havia tengut cap mena d'activitat política.

Amb tot, el 30 de novembre de 1939 va ser condemnat a inhabilitació absoluta per sis mesos i un dia, així com a una multa de 1.000 pessetes, si bé va presentar un recurs davant el Tribunal Nacional de Responsabilitats Polítiques, que li va rebaixar la pena d'inhabilitació a càrrecs directius.⁵⁰ D'aquesta manera, va continuar exercint com a aparellador municipal.

Antonio Rullán Egea

Guàrdia municipal. Va ser nomenat el 5 d'agost de 1936 per ocupar una de les vacants que havien deixat els guàrdies depurats, de manera que, en principi, no era sospitós de desafecció. No obstant això, el 31 de gener de 1941 es va acordar obrir-li una investigació perquè «ha vertido ciertas frases contrarias al régimen».⁵¹ Sembla que la cosa no va anar a més, ja que va continuar com a guàrdia fins als anys seixanta.

5. RESULTATS DE LA DEPURACIÓ

La plantilla de l'Ajuntament d'Inca el juny de 1936 estava formada per 52 treballadors, dels quals dos ho eren a temps parcial (el rellotger i l'apoderat) i uns altres quatre eren temporers (Mateu Martorell, José de Miguel i dos

48 AMI, 1430A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), 31 de maig de 1939, s.f.

49 ARM, RSP, 52/2406 bis, f. 1-1v.

50 AMI, 1430A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), 14 de febrer de 1940, s.f.

51 AMI, 1430A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), 31 de gener de 1941, s.f.

professors de l'Escola d'Arts i Oficis). No es tenen dades concretes de la resta, si bé la majoria tenien plaça en propietat. De tots ells, 26 es van veure implicats en el procés de depuració i 24 (46,15 %) van ser separats del servei de forma definitiva. Tots ells van ser destituïts per, almenys, una d'aquestes causes: haver estat dirigent, afiliat o simpatitzant d'alguna de les organitzacions que va donar suport al Front Popular, o bé haver accedit al càrrec durant la República.

Per departaments, la Guàrdia Municipal va ser el més afectat, amb una depuració pràcticament completa que només va deixar de banda dos dels quinze agents, els quals ja havien superat els cessaments de 1931 (Perelló, 1996: 218). Els conserges i auxiliars foren un altre col·lectiu altament purgat, amb la destitució de l'ordenança de l'Oficina de Sanitat i els tres subalterns de l'Institut. L'únic que no es va veure afectat va ser el conserge de l'Ajuntament Rafel Garriga, que es va jubilar l'any 1937 i ja ho havia sol·licitat abans del cop d'estat.⁵² Si es considera l'Oficina de Recaptació com un departament independent, va ser, en termes relatius, l'àrea que més va partir la depuració, perquè els dos recaptadors van ser suspesos de sou i feina. En contraposició, a les oficines municipals només van ser destituïts dos dels vuit funcionaris, mentre que ni entre el personal sanitari ni al departament d'Obres es va produir cap separació definitiva.

5.1. Anàlisi comparativa

Pràcticament la meitat del personal municipal d'Inca, el 46,15 %, va ser destituït. No hi ha estudis de cas d'altres municipis de Mallorca amb els quals es pugui fer una comparativa, però sí treballs sobre diferents cossos de l'Administració i per a altres ajuntaments arreu de l'Estat. En aquest sentit, es pot afirmar que l'impacte de la depuració a l'Ajuntament d'Inca va ser molt alt, ja que, en general, les destitucions entre els diferents col·lectius (mestres, carters, jutges i diplomàtics, etc.) van assolir percentatges inferiors que no passaven del 30 %.

Si ens centram en l'Administració local, la situació és similar. A Catalunya, que és el territori de l'Estat al qual s'han fet més estudis, el percentatge de destituïts no va arribar a una tercera part a Barcelona (25 %), Girona (7 %), Sabadell (18,4 %) o Tarragona (21 %), si bé a Lleida, Figueres, l'Hospitalet de Llobregat o Rubí el percentatge de sancionats va oscil·lar entre el 40 % i el 60 % (Marín, 2000: 168; Gil, 2017: 108), de manera que podria haver-hi alguna relació entre la proporció de treballadors suspesos i la mida de la institució. En altres comunitats, cal destacar el 60 % de la Diputació de València, el 34 % a la de Sevilla (Díaz, 2009) o el 32 % a Madrid, el 40 % de l'Ajuntament de Badajoz, el 42 % de Càceres (García, 2009), el 25 % de Vigo (Martínez, 2009) i el 14 % de Toro (Ruiz, 1996). Es pot apreciar com l'impacte de la depuració a Inca va ser semblant, en termes relatius, a la d'Extremadura, la província de València i alguns ajuntaments catalans, si bé cal tenir en compte que la majoria d'aquests territoris van quedar sota control

⁵² AMI, 82. Instàncies (1931-1940).

del govern de la República durant gran part de la Guerra. En canvi, en els casos de territoris on, com Mallorca, va tenir èxit el cop d'estat, el percentatge de destitucions va ser més baix.

S'han plantejat diferents hipòtesis que intenten explicar el diferent impacte que van tenir els processos de depuració de funcionaris (Gil, 2017: 110). Una d'elles és que la necessitat de personal qualificat va dur les autoritats encarregades a «moderar» les sancions per evitar el col·lapse o la paraltzació de l'Administració. A Inca, el cas de l'interventor n'era un exemple, però també es pot veure una relació inversa entre el nombre de funcionaris tècnics que tenen els departaments i el nombre de funcionaris que són destituïts. Una altra explicació tendria a veure amb el perfil social dels treballadors de l'Administració, generalment procedents de classes mitjanes o acomodades i ideològicament apolítics o més aviat conservadors.

Adicionalment, també hi ha aspectes intrínsecs del cas concret a tenir en compte per explicar els resultats. Un d'ells és que, en línia amb l'anterior, de les 45 places de funcionari que figuren al pressupost municipal per a 1936,⁵³ només 16 requerien titulació o coneixements especials. Això, en una ciutat com Inca, industrial i amb un moviment obrer ben implantat, es traduïa en el fet que una proporció important dels treballadors havien format part d'organitzacions polítiques o bé s'havien posicionat de forma activa en la defensa dels seus drets. Precisament, la majoria de funcionaris destituïts a Inca ocupaven llocs de feina no qualificats –fàcilment substituïbles– i venien de treballar a les fàbriques de calçat. Una altra causa pròpiament inquera va ser la política de personal seguida pel consistori republicà quant a la Guàrdia Municipal, que no es pot desvincular de la decisió de destituir tant els agents contractats per ocupar les vacants dels que havien estat expulsats el 1931 com els guàrdies que van ser nomenats per cobrir places de nova creació.

5.2. L'Ajuntament davant la depuració

Una conseqüència habitual dels processos de depuració era que els serveis prestats per les administracions quedaven, encara que fos temporalment, desatesos. Aquest no va ser el cas d'Inca, ja que, des del moment en què es van produir les primeres suspensions de sou i feina, també es va anar contractar personal per cobrir les vacants que deixaven els cessants.

En aquesta línia, cal recordar la proposta d'un gestor, que l'agost de 1936 sol·licitava reduir la plantilla d'empleats municipals per estalviar. No obstant això, com que els sous no van experimentar gran retallades i es van nomenar substituïts per a quasi tots els destituïts, la despesa en sous només va caure un 4 %.⁵⁴ I és que un dels objectius de la depuració, tan important com expulsar elements contraris o dubtosos davant el nou règim, era premiar els fidels amb les places que quedaven lliures.

⁵³ AMI, 782. Pressupost ordinari de 1936.

⁵⁴ AMI, 1989. Correspondència: sortides. Relació de destinacions i vacants (8 d'octubre de 1938).

D'aquesta forma, en paral·lel a les destitucions i, durant els mesos següents, l'Ajuntament va anar nomenant nous empleats. Es tractava, com ja s'ha mencionat, d'alguns dels guàrdies destituïts per la República, però també d'integrants de la Vieja Guardia de Falange, de persones favorables al cop d'estat o, simplement, de confiança de les autoritats. O sigui, gent els únics mèrits dels quals eren la ideologia i la fidelitat al règim, si bé inicialment sembla que això no va tenir major impacte. Únicament es pot fer referència al cas de Luis Cristia, guàrdia municipal durant uns mesos; això consta a la seva fitxa de la Delegació Local de FET y de las JONS: «Este camarada se marchó al Tercio el 3-7-37 siendo Guardia Municipal. Se fué sin despedirse del Alcalde y de Falange y dando pruebas de poca ecuanimidad, dejando además varios débitos por el pueblo. Su actuación como Guardia Municipal dejó mucho que desear».⁵⁵

A partir de 1937, es començaren a dictar normes per regular i controlar la provisió de les places que quedaven vacants a les diverses administracions. El 12 de març, un decret va establir la reserva del 50 % dels llocs de treball per a excombatents. Ja acabada la Guerra, i amb milers d'homes desmobilitzats, la Llei de 25 d'agost de 1939 va augmentar la reserva al 80 % de les places per a «mutilados, ex combatientes, ex cautivos y personas de la familia de las víctimas de la guerra».⁵⁶ A totes les províncies es va constituir una Comisión Inspectora Provincial del Cuerpo de Caballeros Mutilados de Guerra por la Patria, òrgan encarregat d'assignar les places vacants a cada ajuntament. Això implicava que des d'aquell moment les autoritats locals ja no nomenaven els nous empleats, sinó que aquests eren designats de forma centralitzada.

A través d'aquest mecanisme, van ingressar a l'Ajuntament d'Inca entre 1938 i 1939 set nous empleats: tres guàrdies municipals, un oficial de Secretaria, un recaptador, un conserge i un xofer. Alguns d'ells van generar problemes que van forçar la Comissió Gestora a sol·licitar la intervenció de la Comissió Provincial, com en el cas de Pere Salvà, que havia estat nomenat xofer sense saber conduir,⁵⁷ o el del guàrdia nocturn Guillem Mairata, que va ser expedientat per haver entrat a robar a un garatge particular i a les oficines municipals mentre estava de servei.⁵⁸

6. CONCLUSIONS

La depuració franquista va ser un vessant més de la repressió exercida des de l'inici de la Guerra Civil contra aquelles persones que defensaven la legalitat republicana. No és comparable a altres episodis de separació de funcionaris perquè, en aquest cas, es pretenia eliminar qualsevol rastre de desafecció, amb

55 AMI, Fons Falange. Fitxa de militant de Luis Cristia Suñer.

56 «Ley de 25 de agosto de 1939 sobre provisión de plazas de la Administración del Estado con mutilados ex combatientes y ex cautivos». *Boletín Oficial del Estado*, 1 de setembre de 1939 (244): 4854-4856.

57 AMI, 1430A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), 24 de maig de 1939, s.f.

58 AMI, 1430A. Llibre d'actes de l'Ajuntament (1939-1943), 9 de juny de 1939, s.f.

la revisió al detall de la trajectòria de tots els empleats, però atenent únicament als seus antecedents polítics i sense valorar la seva competència professional. L'excepció, tal vegada, van ser determinats càrrecs tècnics difícils de substituir, i és que un altre dels objectius que cercaven els sollevats era premiar els adeptes amb llocs de treball a l'Administració, a fi que aquesta fos un instrument fidel i sotmès a les voluntats del poder.

A Inca, la depuració va ser ràpida (dos mesos) i autoritària, perquè totes les destitucions es van executar per ordre de la Comissió Gestora de l'Ajuntament o del Govern Civil. En aquest sentit, no va ser un fenomen estrictament local, ja que encara que les separacions les acordàs el batle comptaven amb el vistiplau, malgrat que fos passivament, de les autoritats superiors. De fet, molts funcionaris van ser depurats quan ja havien estat detinguts pels militars. Va ser un procés discrecional i arbitrari, sense que es tramitassin expedients ni es constituïssin comissions o tribunals específics; només per decisió de l'autoritat i fonamentat en la militància política o en una suposada afinitat amb els gestors republicans, tant fos per haver mantingut bona relació com per haver estat nomenats després de 1931.

La principal conseqüència per a les persones que van patir la depuració va ser la suspensió de sou i feina, que es va confirmar com a definitiva amb l'aprovació i publicació del Decret 108 de 13 de setembre de 1936. Els empleats destituïts es van trobar en una situació d'indefensió jurídica perquè les vies per reclamar eren escasses i poc efectives, davant un procés que es basava en la força i a qualificar de delictes el que havien estat drets. A més, molts van quedar en un estat de mort civil, perquè al bloqueig de comptes i propietats –només desfet anys després, més per escassetat de béns que per acceptació de no culpabilitat– cal afegir les dificultats per trobar una nova feina i reconstruir la seva vida, sense oblidar els efectes sobre la salut mental en certs casos. Paral·lelament, tot i que no és una conseqüència de la depuració, molts d'ells van ser empresonats per les mateixes raons que els van fer ser separats del servei.

La proporció de funcionaris destituïts va ser molt alta, àmpliament superior a la majoria de casos estudiats i només comparable amb alguns territoris que van sofrir una repressió molt dura. Així mateix, va afectar especialment els treballadors de categories inferiors i subalternes, majoritàriament de classe obrera i ideològicament esquerrans, a més de fàcilment substituïbles.

La depuració no va implicar que els serveis de l'Ajuntament d'Inca quedassin desatesos, ja que la majoria de vacants van ser ràpidament cobertes per addictes. En canvi, sí que va suposar una pèrdua de qualitat tenint en compte que la majoria de nous empleats només van ser seleccionats pels seus mèrits polítics, situació que es va agreujar des de l'any 1938, quan les vacants foren assignades de forma centralitzada als excombatents i mutilats de guerra. No són pocs els casos documentats d'absentisme, incompetència, abús de poder o corrupció.

Finalment, i de cara a futures investigacions, seria interessant analitzar els processos de depuració d'altres ajuntaments de Mallorca, per veure si el cas d'Inca va ser paradigmàtic o l'excepció. Quant a estudis locals, es podria aprofundir en el coneixement sobre l'Associació Local d'Obrers i Empleats Municipals, una organització de representació dels funcionaris present arreu de l'Estat que a Inca no va tenir, en principi, relació amb el procés de depuració, però que a altres indrets va patir la repressió.

7. BIBLIOGRAFIA

Armengol, A.; Armengol, J. 2005. La repressió a Inca. La república i la Guerra Civil. Perifèrics. Palma.

Armengol, A.; Armengol, J. 2018. La repressió a Inca. Noves aportacions. Perifèrics. Palma.

Aulí, A; Carbonell, J.; Ramis, E.; Serra, J. 2008. «La depuració del professorat de l'institut d'Inca.» VIII Jornades d'Estudis Locals d'Inca. Ajuntament d'Inca. Inca: 135-163.

Blasco, Y. 2009. «Soporte jurídico de las depuraciones». A J. Cuesta (dir.). La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975). Fundación Francisco Largo Caballero: Madrid; 28-50.

Díaz, J. 2009. «Depuración de funcionarios y empleados del Ayuntamiento y Diputación de Sevilla». A J. Cuesta (dir.). La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975). Fundación Francisco Largo Caballero: Madrid; 28-50.

García, J. 2009. «Naturaleza y resultados de otra sinrazón. El proceso depurador de la Administración local de Extremadura (1936-1940)». A J. Cuesta (dir.). La depuración de funcionarios bajo la dictadura franquista (1936-1975). Fundación Francisco Largo Caballero: Madrid; 264-279.

Gil, M. 2017. Barcelona al servei del Nuevo Estado. Eumo Editorial. Barcelona.

Marín, M. 2000. Els ajuntaments franquistes a Catalunya: política i administració municipal, 1938-1979. Pagès Editors. Lleida.

Martínez, L. 2009. «La depuración franquista del Ayuntamiento de Vigo». *Boletín del Instituto de Estudios Vigenses* (14): 149-182.

Perelló, B. 1996. «La Guàrdia Municipal a la II República (1931/1936)». *III Jornades d'Estudis Locals d'Inca*. Ajuntament d'Inca. Inca: 201-218.

Ruiz, C. 1996. «La represión en Toro durante la Guerra Civil». *Studia Zamorensia* (3): 133-156.

Ruiz, C. 2003. «La depuración de los empleados municipales durante la Guerra Civil (1936-1939)». *Brigencio: revista de estudios de Benavente y sus tierras* (13): 227-244.

